

*In Limburg
zit meziek!*

Nederlands

Colofon:

Deze lesbrief is oorspronkelijk geschreven en uitgegeven in het Valkenburgs (Valkebergs).

Samenstelling, tekst en Nederlandse vertaling: Els Dieren

Gedicht: Liedje inne kop: Riky Simons-Julicher,

Gedicht: Jeugfanfaar: Toos Schoenmaekers,

Recept notenkoek: Netty Engels-Geurts,

Foto's en tekeningen: Hans Simons, Els Dieren,

Lia Jans-Linssen, Ger Jans,

Adobe-stock

Opmaak en omslagontwerp: Hans Simons

Redactie: Commissie Volkcultuur van Veldeke Limburg

Met steun van

HUIS VOOR
DE KUNSTEN
LIMBURG

provincie limburg

bs Valkenburg
bewegen naar de toekomst

Walram's
Genootschap

Deze lesbrief is gepresenteerd in basisschool Valkenburg, met medewerking van Veldeke-krink-Valkeberg en het jeugdorkest van harmonie Koninklijk Walram's Genootschap uit Valkenburg in oktober 2016.

*Meer exemplaren kunnen aangevraagd worden via
Huis voor de Kunsten, Postbus 203, 6040AE Roermond,
of rcorstjens@hklimburg.nl*

Inhoud:

1	Muziek in Limburg	4
2	De stem	5
3	<i>Liedje inne kop</i>	6
4	Limburgs is een toontaal	7
5	<i>Jeugfanfaar</i>	8
6	Blaasinstrumenten	9
7	Snaarinstrumenten	13
	Groepsspel voor op tafel	14
8	Slagwerk	17
9	Ritme-instrumenten	18
10	Orkest	19
11	Instrumenten om zelf te maken	19
12	Dialectmuziek	21
13	Muziekspelletjes	22
14	Muziek lezen	23
15	Muziek luisteren	24
16	Notenkoek	25
17	Allerlei geluiden	26
18	Babysymfonie	26
19	Zoek op	27

1. Muziek in Limburg

Muziek, waar denk je dan aan? Meestal aan feest, goede zin en dansen. Met muziek kun je ook een bepaald gevoel of een sfeer weergeven, zoals in de composities van de serieuzere, klassieke muziek. Muziek, gecombineerd met theater, horen we in musical, opera en operette.

Muziek kom je eigenlijk overal tegen: thuis, op radio en tv, op straat, op school, in de winkel, in de kerk, op het toneel. En misschien maak je zelf ook wel muziek, speel je op een instrument of zing je in een koortje. In Limburg wordt heel veel muziek gemaakt, door jong en oud. Muziek maakt deel uit van ons leven, van onze Limburgse cultuur, denk maar aan carnaval, schutterrij, harmonie, fanfare, zangkoor en bandje. Daarom is 'In Limburg zit meziek' de titel van deze achtste lesbrief.

Op school hebben ze in de klas van Mimi al veel liedjes geleerd. De juffrouw speelt daarbij soms op de accordeon. Dat klinkt heel leuk. Soms mogen kinderen meedoen op een ritme-instrument, een trom, tamboerijn of rumbabal. Ze doen ook samen spelletjes; zoals een luisterkwis (het raden van geluiden wat, wie en waar), een luisterspel (muziek of instrumenten herkennen), een soort muzikaal ganzenbord met een groepje en optreden of playbacken. Op verjaardagen wordt er gezongen voor de jarige. Met carnaval staat de hele school op stelten, overal klinkt muziek, iedereen zingt en danst en is verkleed, ook de juf en de meester. Mimi zit in groep 8 van de basisschool en houdt erg van muziek, ze verheugt zich altijd op woensdag, dan hebben ze muziekles. De juffrouw zingt dan met een mooie, hoge stem, soms zingen ze samen een canon, dat is ook heel gezellig...

2. De stem

Je gelooft het misschien niet, maar wij hebben allemaal minstens een muziekinstrument en dat hebben wij ook nog altijd bij ons, namelijk onze eigen stem! Er bestaat niets mooiers dan je stem. Daarmee kun je alle gevoelens en emoties uitdrukken in woord en melodie, van heel blij tot verdrietig, van wild tot rustig, snel en langzaam, zacht en hard. Er bestaan hoge en lage stemmen, heldere en hese stemmen. Kinderstemmetjes zijn vaak heel hoog, terwijl mannenstemmen soms heel laag klinken. Men noemt dat ook wel brommen. Bij het zingen noemen wij de hoogste (vrouwen)stem sopraan. Een lage vrouwenstem heet alt. Tussen de hoge sopraan en de alt zit nog de mezzosopraan, die kan niet zo hoog maar wel lager zingen dan een echte sopraan.

Als jongens in de puberteit komen, gaat hun stem breken. Dat wil zeggen, dat het hoge jongensstemmetje lager wordt. Bij de een gebeurt dat meer dan bij de ander. Zo krijg je bij de mannen ook verschillen, van hele lage bas tot hoge tenor. Daartussen zit de bariton.

Met je stem kun je praten, fluisteren, zoemen en zingen. Zingen is eigenlijk muzikaal praten. Om zuiver te kunnen zingen moet je stemapparaat in de keel, het strottenhoofd, geoefend worden. Doe je dat niet, dan bestaat de kans dat je een toon niet zuiver treft en dat je vals gaat zingen. Zingen op school of thuis is belangrijk voor de ontwikkeling van het zuiver kunnen zingen.

Zingen kun je alleen doen, gewoon in huis, onder de douche of samen met een liedje op de computer, radio of i-pod, maar ook samen met anderen, dan zing je in koor. Er bestaan zangkoren die wekelijks oefenen aan allerlei liedjes om die uit te voeren op feesten, in het theater of in de kerk. Wij hebben mannenkoren, dameskoren, gemengde koren waarin vrouwen en mannen zingen, jeugd koren en kinderkoren. Sommige koren zijn al meer dan anderhalve eeuw oud! Niet alleen volksliedjes en schlagers worden gezongen maar ook liederen, die gecomponeerd zijn door beroemde componisten zoals Bach, Mozart en Schubert. Samen zingen geeft een fijn gevoel.

In een popband is meestal maar een zanger. Zing je met z'n tweeën dan vorm je een duo en als je met z'n drieën zingt dan noemen ze dat een trio.

Wat voor soort stem zou jouw moeder hebben, denk je?

Wat doet de klinker in het woord zingen?

Wij zingen een liedje. Gisteren zongen wij dat ook al. Wat een mooi gezang. Die 'zenger' is beroemd.

3. Liedje inne kop

Ich höb de ganze daag
'n liedje inne kop
noe èns hel en den weer zaach
't haet zich dao versjtop.

Ich zing hel-op mien liedje mit
en weit ich soms de teks neet meer
den zing ich efkes lalala
en jodel wiejer mit plezeer.

Ich kèn 't van de tillevisie
dao woor 't veur 't eers te heure
höb 't noe ouch op cd
en drej 't oetentreure¹.

Ich trómmel mit mien vingers
maak 'n danseske d'rbiej
en op mien fluit perbeer ich 't
mit do re mi en sol la si.

Vreug de juffrouw inne klas:
wieväöl is twelf keer veer?
den dink ich: efkes opgepas,
mer heur toch mien liedje weer.

(¹ oetentreure = de hele tijd)

***Heb jij ook wel eens de hele tijd een
liedje in je hoofd?***

Welk liedje is dat?

4. Limburgs is een toontaal

Sommige mensen zeggen dat wij ‘zingend’ praten. Wat bedoelen ze eigenlijk?

Als wij Limburgs praten, gebruiken wij lange en korte klanken. Soms maken die klanken een boog, veranderen van toon. Dat lijkt op zingen. Voor iemand die geen Limburgs spreekt is dat soms heel moeilijk te verstaan en te begrijpen. Als iemand van buiten Limburg ‘mert’ (markt) voorleest, dan moeten wij wel eens lachen omdat dat zo vreemd klinkt. Probeer zelf maar eens ‘mert’ kort uit te spreken. In Limburg trekken wij dat woord lang.

De Limburgse streektaal (en alle dialecten) wordt toontaal genoemd, omdat door toonverschil de betekenis van een woord verandert. Hier volgen een paar voorbeelden, je begrijpt het het beste als je de voorbeelden hardop voorleest!

Daag (dag, dagen)

Het woord *daag* betekent als je het woord lang uitspreekt een ‘*daag*’ (dag) of gewoon “*Daag*” (dag) zeggen als je iemand tegenkomt. Spreken we *daag* kort uit dan bedoelen we meerdere ‘*daag*’ (dagen): “*De vakantie doert 14 daag*”.

Lange uitspraak noemen we ook wel sleeptoon en korte uitspraak heet stoottoon.

Rieke (rijke, rijtje)

‘*ne Rieke* (rijke) *keuning*’ klinkt veel langer dan ‘*n rieke* (rijtje) *toane*’. Let op het lidwoord een ‘*ne* en ‘*n*’.

Wies

Wies heeft 4 verschillende uitspraken.

1 “*Ich wies* (wijs) *mèt de vinger*” klinkt lang.

2 *Wies* in “*Op dees wies*” (wijze, manier, melodie) heeft ook een lange uitspraak, maar een andere melodie.

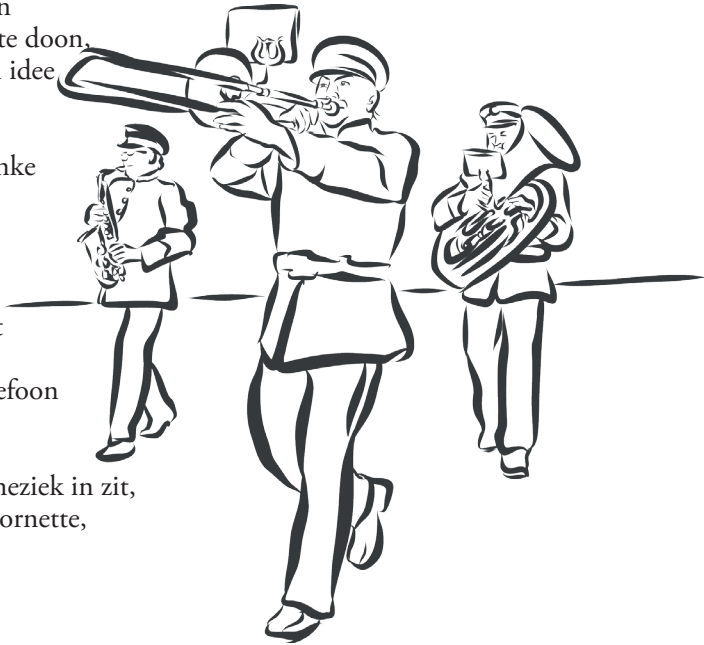
3 “*Die is wies*” (verstandig) heeft ook sleeptoon, maar weer een andere toon.

4 In Valkenburg hebben ze nog een 4de variant: “*Ich wies t waal!*” (ik wist het wel) klinkt héél kort!

Naast zingen wil Mimi ook graag een instrument leren bespelen. Maar welk, daar heeft ze nog geen idee van. Het ziet er allemaal best ingewikkeld uit. Als ze dan op een goede dag met papa, mama en broertje Thies van 9 jaar in de stad langs een muziek-instrumentenwinkel loopt, roept ze: “Oh, mogen wij even naar binnen gaan om naar de instrumenten te kijken!” En ja, hiep-hoi, dan gaan ze naar binnen. Ze kijkt haar ogen uit. Piano’s, keyboards, violen, gitaren in alle maten. Wat een keuze! Blaasinstrumenten, drumstellen en ritme-instrumenten. Zou ze eens durven, op de piano? Maar waar moet je beginnen, er zijn zoveel toetsen op een rij! Een accordeon lijkt makkelijker, maar die heeft aan beide zijden toetsen en knoppen! Op een trompet heeft ze wel eens mogen blazen, ze kreeg er geen geluid uit. En hoe zit het met een viool? Nou zeg, dat lijkt allemaal heel lastig, maar gelukkig heeft de verkoper even tijd en laat een paar instrumenten zien en horen. Mimi mag zelfs proberen op de piano. Thies mag een roffel geven op een drumstel.

5. Jeugfanfaar

ein trompet en eine saxefoon
vónge 't tof óm aan meziek te doon,
holadijee, ich heb ein sjoon idee
zag de trompet, retteketet,
kóm saxefeunke
sjeel ouch dien sjónste teunke
veer gant same es fanfaar,
zeuke d'rs nog ein paar.
heur rómbómbóm
dao kump ein dieke tróm
die marsjeert wie 'ne seldaot
geliek mit inne maot,
taenge ein häöre zaet de saxefoon
ach, wie klinks doe sjoon,
kom blaos mit ós mit
veer waere ein fanfaar hoe meziek in zit,
dao kómme nag bugels en cornette,
tromboons, basse, baritons
en sjuuftrumpette
enne zón sjpegelt zich gans
inne silver- en koperglans,
werm van binne marsjeert ze mit
sjtraolend en vól pit,
de wind hilt de aom heel effe in,
bleus sjtilkes inne bas, blie van zin,
de fanfaar waert langk
en heur ins wat eine klank!
saxefoons lache en griene
wie de meziek 't vreeg,
van leeg nao hoog
en van hoog nao leeg
en gans veuraan
löp greutsj de vaan

*Jeugdharmonie
Walram's Genootschap in Valkenburg*

Träöte, toete, blaoze en bloze kun je op 'n träöt, toet, täöt, pöäf, pöäp, (trompöt).

6. Blaasmuziek

De verkoper vertelt dat in Limburg ieder dorp wel een muziekkorps heeft, meestal is dat een blaasorkest. Vaak heeft dat ook een jeugdafdeling.

De oudste blaasmuziekverenigingen stammen van muziekkapellen van de bisschop of adellijke heer: de Koninklijke van Roermond, *de Roej* van Eijsden, de harmonie van Swalmen. In 1852 is in Midden-Limburg in Herkenbosch het eerste korps opgericht. De meeste verenigingen zijn in Limburg opgericht tussen 1870 en 1900. Als de jongens vroeger uit militaire dienst kwamen, hadden ze gemarcheerd op de maat van een militaire kapel. Sommigen van hen, die daarin gespeeld hadden, kregen het idee om ook in eigen stad of dorp een vereniging op te richten. Het enige dat moest gebeuren was genoeg geld bij elkaar verzamelen om de instrumenten aan te schaffen.

Bij feestelijke gebeurtenissen, zoals met de carnavalsoptocht of als de voetbalclub gepromoveerd is, trekt de fanfare of harmonie door de straten. Ook loopt ze mee in de processie. Tegenwoordig hebben veel muziekkorpsen zich ontwikkeld tot concertorkesten. *Zate hermeniekes* lopen en spelen tijdens carnaval.

Hafabra

Het woord hafabra is de afkorting van **h**armonie, **f**anfare en **b**rassband. Het verschil zit in de soorten instrumenten die gebruikt worden. Naast blaasinstrumenten hebben ze alle drie ook nog een drumafdeling.

Mimi weet dat in hun dorp een harmonie is, want papa speelt daar klarinet. Maar wat is eigenlijk het verschil met een fanfare?

De **fanfare** gebruikt alleen koperen blaasinstrumenten. Een **brassband** heeft ook alleen koperen instrumenten, maar in plaats van trompetten spelen ze op pistons (cornetten), die kleiner zijn en een zachtere klank hebben.

In een **harmonie** wordt zowel op koperen als op houten blaasinstrumenten geblazen.

Trompet

Koperen instrumenten

Koperen instrumenten zijn de saxofoon, trompet, tuba en hoorn. Er bestaan meer soorten saxofoons (grote en kleine) en zij hebben allemaal dezelfde grepen. Een greep is de manier waarop de vingers op ventielen spelen. Door het indrukken of loslaten van ventielen, kun je verschillende tonen maken. Ook de volgende groep heeft dezelfde grepen: trompet, bugel, piston, trombone en tuba. Een sousafoon is een maxi-tuba, die zo groot is dat je hem als een grote ring om je heen moet hangen!

En ook alle hoorns hebben in principe dezelfde grepen. Er zijn dus geen grote problemen als je op een gegeven moment van instrument (in dezelfde groep) zou willen veranderen. Bij de trombone of schuiftrompet ontstaan verschillende tonen door het in- en uitschuiven van de buis. In de uiterst uitgeschoven stand is de buis anderhalf keer als in ingeschoven stand.

Saxofoon

Houten blaasinstrumenten

Houten blaasinstrumenten zijn de blokfluit, klarinet, hobo, fagot en dwarsfluit. Bij de blokfluit gaat het blazen via een spleet in het mondstuk, waarin een blok van zachter hout het ademvocht opneemt. Vandaar de naam blokfluit. De gaatjes sluit je af met vingers. Er zijn verschillende soorten blokfluiten.

De klarinet heeft een riet tegen een houten mondstuk. De hobo heeft een fijn mondstuk, dat uit twee rietjes bestaat, die tegen elkaar staan. De fagot is de grootste van de drie. Mensen die op deze instrumenten blazen worden rietblazers genoemd. Er zijn verschillende soorten klarinetten en hobo's, van bas tot sopraan, maar die hebben allemaal dezelfde grepen om tonen te produceren. Kleppen zorgen ervoor dat de gaatjes worden afgesloten.

Klarinet

Hobo

Fagot

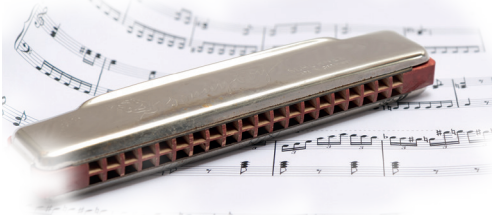

De dwarsfluit en piccolo (dat is de allerkleinste fluit) zijn van hout of metaal, de tonen worden gemaakt met kleppen.

Ammezjuur

‘Ammezjuur’ komt van het Franse woord embouchure, waarin ‘bouche’ zit wat mond betekent. Het is het gevoel dat een blazer heeft als hij de lippen tegen het mondstuk van een instrument plaatst en muziek begint te maken. Als de lippen soepel zijn, dan heb je ‘goede ammezjuur’. Zijn de lippen niet soepel dan betekent dat ‘slechte ammezjuur’. Of, als je spelend, andere muzikanten naast je fijn hoort blazen, dan heb je ineens het gevoel van ‘goede ammezjuur’. ‘Goede ammezjuur’ krijg je als je geregeld oefent op het instrument.

Mondharmonica

Een **mondharmonica**, *mondspelerke* of *moneka* is een klein, eenvoudig instrument waarop je kunt blazen. Bij het inzuigen hoor je een andere toon dan bij het uitblazen. Dat heet wisseltonig.

Kwetsjbuul

In de Limburgse dialecten kennen we veel woorden voor één en hetzelfde instrument, dat veel gebruikt werd op kermissen, feesten en bruiloften: **kwetsjbuul, trèkzak, trèkbuul, trèkorgel, boekörgel, kniepzak, moneka, accordeon.**

Een *kwetsjbuul* is een soort accordeon. *Buul* betekent het zelfde als zak. Dit instrument produceert klanken door toetsen of knopjes in te drukken en tegelijk de *buul* (balg) in en uit te trekken, waardoor de lucht in de kast langs een of meer tongen stroomt, die dan gaan trillen en vervolgens zorgen voor bepaalde klanken. Meestal wordt op dit instrument vrolijke (dans)muziek gespeeld.

Spelen op een accordeon met pianoklavier.

Een *kwetsjbuul* is wisseltonig in tegenstelling tot de accordeon. Bij de accordeon blijft het geluid van een toets bij het in- en uittrekken hetzelfde. Soms lijken de toetsen van een accordeon op een piano (klavier). Wij zeggen dan dat de accordeon een pianoklavier heeft. (foto)Zowel op een knopaccordeon als op een *kwetsjbuul* wordt op knopjes gespeeld.

Alle soorten heeft aan de linkerkant een aantal 'bassen', dat zijn knopjes waarmee je begeleiding in de vorm van akkoorden kunt spelen. Druk je een bepaalde knop in, dan klinkt een akkoord

van drie tonen die bij elkaar passen. Vanwege die mogelijkheid om akkoorden te spelen, wordt dit instrument veel gebruikt bij het (volks)dansen. De wals en de polka zijn heel bekend. Een groot instrument wordt ook wel buikorgel of trekorgel genoemd.

Akkoord

Een akkoord is een samenklank van drie of meer tonen tegelijk. Een goed akkoord klinkt nooit vals. Niet alleen bij de accordeon wordt gebruik gemaakt van akkoorden (gespeeld in combinatie met de melodie), ook de gitaar wordt veel gebruikt om met een aantal grepen op snaren, akkoorden te maken om bij het zingen te begeleiden.

Een **orgel** geeft geluid door trillingen en geluiden in de orgelpijpen. Iedere pijp is eigenlijk een fluit. De organist speelt met handen en voeten op toetsen en pedalen. In de meeste kerken zijn grote orgels aanwezig.

Tel het aantal pijpen van het orgel op de foto.

Kerkorgel in Houtem-St. Gerlach

7. Snaarinstrumenten

Mimi probeert met een vinger een liedje te spelen op de piano, nadat de verkoper haar gewezen heeft waar de begintoets van een toonladder zit. Gewoon proberen op de witte toetsen: do-re-mi-fa-sol-la-si, dat lukt meteen. Om een echt liedje te spelen moet ze wel even zoeken.

De **piano** of **klavier** is een toetsinstrument waarop met twee handen tegelijk wordt gespeeld. Als een vinger een toets indrukt, slaat binnen in de pianokast een hamertje tegen een bepaalde snaar. De toon die volgt wordt meteen gedempt en met de voetpedaal kun je regelen hoe lang dat duurt. In de vleugel liggen de snaren in de kast, in de piano staan ze rechtop. Het instrument heeft 88 toetsen.

De piano wordt veel gebruikt om te begeleiden, maar ook voor kinder- of volks-

liedjes en voor complete, klassieke pianoconcerten.

Een **keyboard** is geen snaarinstrument maar een elektronisch apparaat met dezelfde toetsen als een piano. Je kunt zelf een instrument kiezen, en dat klinkt dan bijna precies hetzelfde als in het echt, b.v. een piano, een orgel, een fluit, een gitaar, een viool. Zelfs percussie, een soort uitgebreid drumstel, zit erop. Je kunt ook kiezen voor automatische begeleiding en soorten dansen zoals een mars, wals, rock en beat.

Voor het tafelspel op de volgende bladzijde moet je klaar leggen: 2 dobbelstenen, gekleurd poppetje voor iedere speler, kazoo, trom, boterhammenzakje, bongo's, xylofoon, vloeitje, kam, tamboerijn, rumbaballen, papier en potlood.

17

bel
mèt de samba-
Dans de samba

18

buurman of
buurvrouw nao.
Doog diene

19

euversjloon!
Ein beurt

20

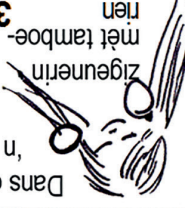
Fluit es
'ne
fluitketel

35

'n
Doog
vallend blaedje
nao

36

Dans es
'n
Teiken e
meziek-
instrument
mèt tamboe-
rten
zigennerin

37

Instrument
meziek-
Teiken e

38

Bies
zoa still es
'n moes

40

39

Goaj mèt
de dobbelsjeit
en loup 't aantal
ouge
truuk

22

Klak
22 kierà
mèt
dien tong

23

Houd 1 minuut
diene münd toe

27

Sjpeel
'ne
marsj op
de trom

26

Toeter e leedje
op de kazoo
of mirliton

25

Goaj nog
1 kièr

24

Zing zoa
hoeg
meugelik

21

Wach
lots doe
verlos
weursj

4

Fluit es 'ne
kanarie

3

Zoem es 'n bie

2

Loester nao de
geluide boete.
Neum 3
geluide dies
doe huèrsj

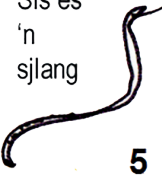
1

sitart

5

Sis es 'n sjlang

6

Wie deit 'n kat?

28

Blaos 'n ballon of boterhamtuutje op tot 't knap

29

Gevangenis. beurt euversjlaon

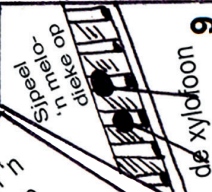
30

Zing zo liëg es doe kèns

9

Sjpeel 'n melo-dieker op 'n melofoon

10

Gank truuk nao 2

11

Zing e leedje

31

Doe veriköps rumbabel op de mert

12

Dans 1 kier rond de taofel

23

Doog 'n hoedder nao op 'n instrument

33

Doog 'n vioetje tösje 'ne kamp en sjpeel e melo-dieke

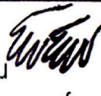
34

Zing e vies leedje

16

Klap 'n leed met dien heng. Doe maogs pas wiejer es emes 't raoft.

15

Verzin e leuk geluid

14

Doog 'n klok nao

13

Gank 3 plaatse veuroeti

eD

einde

Een heel bekend snaarinstrument is de **gitaar**. De gewone Spaanse gitaar is van hout gemaakt. Tegenwoordig wordt, vooral door popbands of popgroepen, veel op elektrische gitaren gespeeld. Daarmee kun je ook nog geluidseffecten maken.

Instrumenten die op de gitaar lijken zijn: **ukelele** en **mandoline**.

Ze hebben allemaal een houten klankkast en een hals (steel) waarover snaren zijn gespannen. Ze worden bespeeld met de vingers en soms met een plectrum.

De gitaar is veel groter dan de ukelele. (spreek uit joekelele) De gitaar heeft 6 snaren waarop melodieën en akkoorden gespeeld kunnen worden. De ukelele heeft 4 snaren.

Het **hakkebord** (citer) heeft een houten klankkast waar overheen veel snaren zijn gespannen, die bespeeld worden met de vingers of met een vilten hamertje.

De **harp** is een tokkelinstrument met 46 of 47 snaren en 7 pedalen. Ze wordt veel gebruikt in de klassieke muziek.

Violen

Violen worden vooral gebruikt in een orkest. De kleinste heet viool, daarna komt de altviool gevolgd door de cello die zittend bespeeld wordt. De contrabas is zo groot dat je daar bij moet staan. Ze hebben allemaal 4 snaren en worden bespeeld met een strijdstok. Soms wordt erop getokkeld.

8. Slagwerk

Op slaginstrumenten kunnen geen melodieën gespeeld worden, ze dienen vooral als begeleiding en worden bespeeld met stokken. Een trommel bestaat uit een ketel met een vel erover heen gespannen. De basstrom van een drumstel wordt bediend met de voet op een pedaal die een klopper laat bewegen.

Wij hebben 3 soorten trommels:

- de dikke trom of buiktrom
- de kleine trom of snaartrom
- de grote trom of paradetrom

Een **pauk** is gemaakt van hout of koper en wordt gebruikt in orkesten.

Op de **xylofoon** met houten en de **metallofoon** met aluminium of metalen plaatjes, kun je wel melodietjes spelen. Ook hier bestaan sopraan- en basversies.

Thies straalt als hij aan het drumstel zit, maar het blijkt best wel moeilijk om tegelijk, en in de maat, met twee trommelstokken op de kleine trommel en op tomtoms, ook nog met de voet op de pedaal voor de dikke trom te spelen én soms nog op het bekken te slaan!

Drummen

Een drumstel wordt vooral gebruikt in een band. Het bestaat uit een basstrom; een kleine trom, drie tomtoms en een of meer bekkens.

Slagwerk hoort meer als ritmische begeleiding in een concert. Men gebruikt daar trommels, pauken, bekkens, een triangel en een gong. Om de blazers van een muziekkapel in de maat te laten spelen en lopen, loopt een drumband mee. Ook bij schutterijen is vaak een drumafdeling. Sambabands hebben alleen slag- en ritme-instrumenten.

9. Ritme-instrumenten

Er bestaan ook soorten trommels die met de handen bespeeld worden door te wrijven, tikken en kloppen. Dat gebeurt op bongo's, conga's, de handtrom, claves en het houtblok. Ritme-instrumenten verlevendigen de muziek door in een bepaald ritme mee te bewegen. Dat kan met samba- of rumbaballen, tamboerijn, triangel en rasp.

Schrijf de naam van het ritme-instrument eronder:

Kies uit: handtrom, xylofoon, metallofoon, conga's, tamboerijn, rasp, bongo's, samba- of rumbaballen (ook maraca's genoemd), claves, triangel, houtblok, schellenstok.

Welke twee instrumenten horen eigenlijk niet bij deze groep?

10. Orkest

Als een groep mensen met veel verschillende instrumenten samen muziek maakt, is sprake van een orkest. In een symfonieorkest, met strijkers, blazers, toetsenisten en drummers, zitten soms wel honderd musici, die samen een concert spelen. Om te zorgen dat iedereen goed samen speelt en op het juiste moment inzet, staat voor het orkest een dirigent met een dirigerestokje in zijn hand, waarmee hij de maat slaat.

11. Instrumenten zelf maken

Foekepot

Vroeger maakten de mensen een foekepot van een aardewerken pot met een varkensblaas erover heen gespannen. Daardoor werd een stokje gestoken en vastgezet. Dit stokje werd bestreken met hars. Wrijvend met het stokje maakte men trillingen, die overgingen op het vel. De pot diende als klankkast. De foekepot maakte een hijgend geluid zoals 'foek'. Vandaar de naam foekepot. In Berg (bij Valkenburg) heet de Carnavalsvereniging: de Foekepot.

Een leuk werkje is het maken van een *rammelezjang*, dat is, zoals het woord al laat zien, een rammelinstrument. Daarmee kun je een bepaald ritme rammelen, schudden of stampen. Meestal is het een lange stok, waaraan rammelende metalen balletjes en schellen hangen of vastzitten. Met de stok stamp je op de grond, in een bepaald ritme. Een *rammelezjang* kun je zelf maken. Met carnaval is het een geliefd instrument bij de 'zate hermenie' of gewoon om mee te doen bij de muziek die overal klinkt.

Bellenstok.

Draai op ieder uiteinde van een rondhouten stokje een schroefoog. Hang in ieder oog twee belletjes.

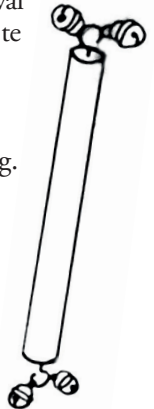
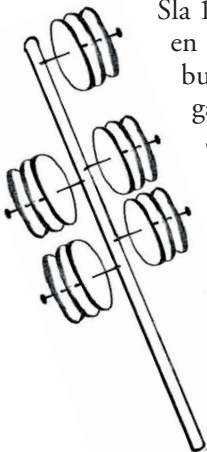
Schellenstok

Sla 10 of 15 kroondopjes (bijvoorbeeld van bierflesjes) plat en priem er met een spijker een gat midden in. Doe dat buiten, waarbij je de spijker tussen twee stoeptegels laat gaan. Dan krijg je hem er makkelijk weer uit.

Spijker de schellen met twee of drie bij elkaar op een stok. Doe dat een keer of vijf aan een stok, links en rechts. Laat aan een bovenkant 20 cm vrij om daarmee tegen jouw andere hand te slaan.

Rammele-
zjang

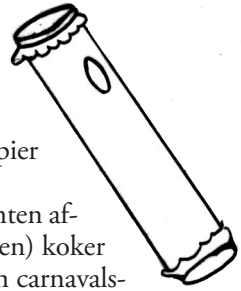

Feep, pieperke en mirliton

Het meest eenvoudige instrument dat je kunt maken is een feep of een pieperke. Pak een verse grasspriet, slijt deze in tweeën en probeer te blazen.

Blazen door een haarkam, waaromheen een zacht vloeipapier zit gevouwen, geeft een ander speciaal geluid.

Vergelijkbaar is de mirliton, waarbij het fluitje aan beide kanten afgesloten is met vloeipapier. Maak een gaatje in de (kartonnen) koker om door te blazen. In Valkenburg hebben ze zelfs een carnavalsvereniging met de naam: *de Mirlitophilen*.

Conga

Neem een kartonnen koker en span met plakband of punaises over de open bovenkant een vel van een boterhamzakje. Hierop kun je met de vingers trommelen.

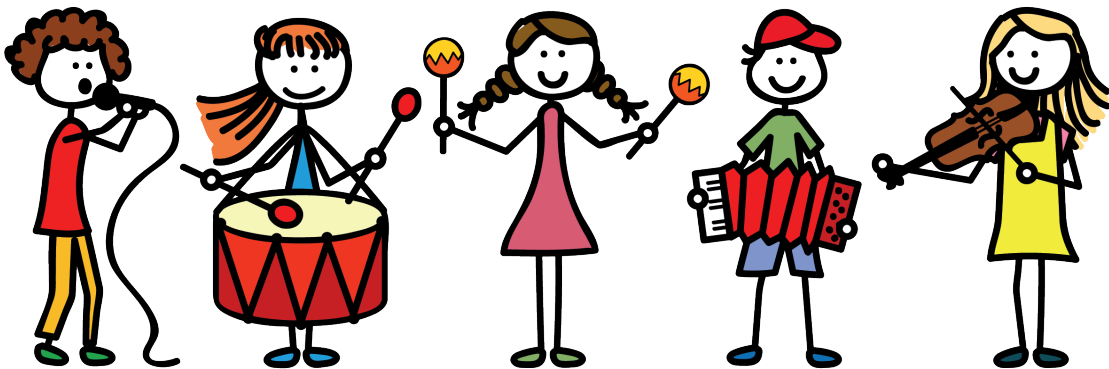
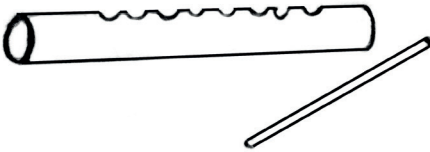
Tingelbel

Bevestig de bovenkant van een oude fietsbel op een stokje. Met een lange spijker kun je daarop tingelen.

Rasp

Pak een grove, ronde rasp of ronde vijl en rasp in een stukje rondhout of bamboestokje een aantal diepe gleuven naast elkaar. Daaroverheen kun je, in de maat, raspen met een lange spijker of een hardhouten stokje.

Samen muziek maken

13. Dialectmuziek in Limburg

Dialectmuziek is zingen in het dialect. Dat doen we veel met carnaval maar ook vaak in het theater, op feesten en bijeenkomsten. Zingen in de eigen taal raakt je hart omdat het de taal van jezelf is.

*Ken je groepen of personen die in het dialect zingen?
Welk liedje vind je leuk?*

Met Carnaval worden concoursen georganiseerd om het beste Limburgs liedje van het jaar te kiezen: het LVK (*Limburgs Vastelaovesleedjes Konkoer*), het TVL (*Tiener Vastelaovesleedjes Konkoer*) en het KVL (het omgedraaide van LVK) (*Kinger Vastelaoves Leedjeskonkoer*). Allemaal stimuleren ze het maken en zingen van carnavalsliedjes in het dialect.

Vroeger ging een troubadour bij de kastelen langs om liedjes te zingen en nieuws door te geven. Hij begeleidde zichzelf op gitaar. Een troubadour is tegenwoordig een zanger die volksliedjes zingt, in Limburg doet hij dat natuurlijk in het Limburgs.

Moderne troubadours:

*Paul Weelen,
Hans Emmen,
Ton Custers*

14. Een paar muziekspelletjes

1. Onthoud de volgorde.

Een aantal instrumenten wordt in een bepaalde volgorde bespeeld. Een leerling luistert aandachtig toe. Vervolgens moet hij de instrumenten weer in de goede volgorde aanwijzen.

2. Imiteren

Twee groepen kinderen zitten in een rij met de rug naar elkaar toe. Iedere groep heeft dezelfde instrumenten. De leerkracht laat, onzichtbaar voor de andere groep, een kind uit de ene groep op het instrument spelen. Het kind uit de andere groep met hetzelfde instrument moet op dit geluid antwoorden.

3. Liedje in elkaar zetten

Een eenvoudig liedje wordt in een aantal fragmenten verdeeld. De kinderen krijgen er ieder een toegewezen. De kinderen staan verspreid door het lokaal en zingen steeds hun eigen stukje van het lied. Iemand anders moet de kinderen in de goede volgorde voor de klas zetten en zo het liedje weer “repareren”.

4. Dierengeluiden-liedje

De klas wordt in enkele groepen verdeeld. Er wordt een eenvoudig liedje gekozen. Iedere groep bedenkt een dierengeluid en oefent vervolgens het liedje met het betreffende geluid. Een “dirigent” wijst tijdens het zingen naar steeds verschillende groepen. De snelle wisseling van geluiden geeft een grappig effect.

5. Tableau vivant (levend, bevroren schilderij)

De kinderen lopen op rustige muziek rond in een kring. Iedereen heeft een nummer. Als de muziek stopt moet de eerste naar het midden gaan en daar een bepaalde houding aannemen. Als de muziek weer stopt doet nummer twee dat. Men raakt elkaar aan en vormt op die manier in het midden een ‘tableau vivant’.

15. Muziek lezen

Om te kunnen lezen hebben wij op school het alfabet geleerd, dat uit 26 letters bestaat. Daarmee kun je alles lezen, van boek tot krant, van televisie tot internet en van Nederlands tot Limburgs.

Om muziek te lezen gebruiken we zeven geschreven noten, die op een bepaalde plaats in een notenbalk worden getekend. Als je een toonladder zingt, dan gaat dat meestal zo: do-re-mi-fa-sol-la-si. Als je muziek schrijft, hebben die andere namen: c-d-e-f-g-a-b. Aan de plaats in de balk kun je de naam van een noot aflezen en aan de vorm van het bolletje en van de stok kun je zien hoe lang de noot duurt. De cijfers vooraan in de balk geven de maat aan (b.v. een mars 4/4 of een wals 3/4). Een # (kruis) geeft aan dat de noot verhoogd wordt met een halve toon (die zit dan tussen twee normale tonen in). Er zijn nog andere systemen van muziek schrijven zoals klavarskribo en noten met verschillende kleuren. Sommige mensen kunnen muziek maken zonder dat ze ooit noten hebben geleerd. Die spelen op gevoel.

Solsleutel # maat d c a | g d d | e f# g a | b rust

Wie weet uit welk refrein dit een stukje is? (tip: een bekend Limburgs lied)

15. Muziek luisteren

Naar muziek luisteren in een theater of op een buitenfestival is natuurlijk het aller-mooiste. Dan zie je de artiesten ook nog bezig en dat geeft een speciaal gevoel. Je kunt dan meezingen, bewegen en dansen. Muziek en dans horen bij elkaar.

Wij kunnen ook gebruik maken van diverse geluidsdragers om naar muziek te luisteren. Vroeger ging dat alleen via de radio of met een pick-up.

Tegenwoordig zijn er veel mogelijkheden. In ieder huis staat wel een stereo-installatie met cd-speler, platenspeler of usb-aansluiting. Op de computer, I-pod en smartphone kun je luisteren via spotify en You Tube. Op een Mp3-speler en cd-speler hoor je muziek via oortjes of koptelefoon. Het voordeel is, dat je muziek kunt horen zonder dat anderen gestoord worden, want niet iedereen heeft dezelfde smaak of zin in muziek. Let wel op dat je het volume niet te hard zet, dat is slecht voor het gehoor! Je moet in ieder geval de omgevingsgeluiden nog kunnen waarnemen.

16. Notenkoek of koek met noten

Let op, noten lijken op noten, ze zijn allebei rond. Deze koek wordt met noten versierd, de vruchten van de notenboom of hazelaar. Voor het noteren van muziek maken we gebruik van noten, die geschreven worden op een notenbalk.

Dit is het recept van notenkoek

Ingrediënten:

125 gram boter
125 gram bloem
125 gram suiker
100 gram noten
50 gram chocolade
2 eieren
4 gram bakpoeder

Je kunt alle soorten noten gebruiken als ze maar niet gezouten zijn: walnoten, hazelnoten, pinda's of cashewnoten.

Zorg dat de boter zacht is. Roer de eieren met de suiker schuimig. Je kunt daarvoor een mixer gebruiken. Voeg de zachte boter toe en roer tot het een massa is. Zeef de bloem met de bakpoeder en meng het in gedeeltes door het beslag. Hak de noten klein en hak of rasp de chocolade klein. Meng dat door het deeg.

Vet een bakvorm in, die mag maar voor $\frac{3}{4}$ gevuld zijn. Bak de koek op 180°C in 1 uur. Controleer of de koek gaar is. Steek erin met een breinaald, die moet er schoon

uitkomen. Als nog iets deeg eraan zit 5 minuten langer bakken. Haal de koek uit de vorm en laat hem op een rooster afkoelen.

Als je de koek echt mooi wil opmaken met gesmolten chocolade, doe je de gesmolten chocolade in een fijne spuitzak of een cornetje en spuit de koek met vijf notenbalkstrepen waarop je de noten legt. Als het spuiten goed lukt, kun je proberen een solseutel te 'tekenen' vooraan in de notenbalk.

Een cornetje is een heel klein spuitzakje, dat je in een winkel met bakartikelen kunt kopen. Toevallig is een cornet ook een blaasinstrument!

Allerlei geluiden

vogels zingen,
 mussen tjilpen,
 koolmezen ratelen, zagen, krassen
 een kraai kraait,
 een duif roept roekoe
 eksters klepperen,
 jongen(vogelbaby's) schreeuwen en piepen
 honden blaffen
 katten miauwen

ruisen, schuren, klappen, klepperen, rammelen...

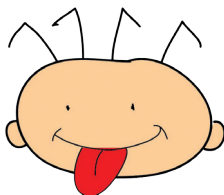
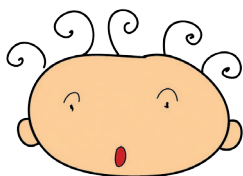
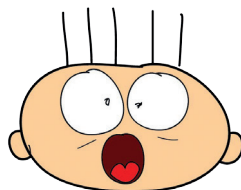
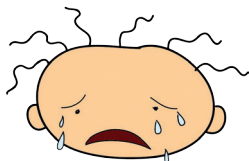
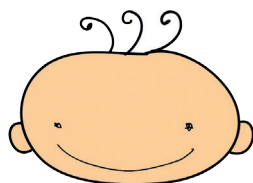
Wie weet nog andere geluiden?

Als baby maakte je allerlei oergeluiden, die je zo gauw mogelijk moest afleren omdat ze onfatsoenlijk zijn. Een symfonie is een muziekstuk. Kijk maar eens in het volgende muziek-gedicht (je mag de geluiden ook nadoen):

babysymfonie

hule, beuke sabbele,
 kriëje, boere, brabbele,
 keuvele, ruupsje, knettere,
 sjlörpe, zöchte, sjpettere,
 proetsje, giëje, loetsje,
 rammele, sjtampe, trampele,
 zoeke, jiemere, peetsje,
 zeure, jenke, jengele,
 bloze en rös,

Els Diederer

19. Zoek op

Deze lesbrief staat ook op internet: <http://veldeke-valkeberg.nl/lesbriefmuziek.html> en daar vind je verder interessante links over muziek, instrumenten, zang en dans.

Voorbeeld: Instrumenten kiezen en luisteren:
<http://www.kiesjeinstrument.nl/home>

Veldeke-Volkscultuur 2016.

Veldeke volkscultuur